

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 fior., pe siése luni 2 fior. 25 cr., pe trei luni 1 fior., 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti.

Despre invetiatur'a publica.

Dreptulu si folósele ei.

Astadi si paganii barbari striga: scóle!

G. Baritiu. 1838.

II.

Cugetamu a ne ocupá, si 'n capitululu acest'a, totu de Sparta. Eca pentru ce. Sparta erá o perpetua cetatiela si scóla totu de odata! Scóla nu numai pentru copii ci si pentru barbati. Scóla care a datu lumii modelulu celor mai mari cetatiani si virtuti, ce s'a vedutu vre odineóra, dupa Romani. Spartiatulu nu-si terminá invetiatur'a si educatiunea sa candu intrá in societate cá barbatu, ci la usia mormintului. Statulu lu-luá din braciela mamei la versta de siepte ani, si nu-lu intoreca familiei de catu mortu. Ei bine, nisce asemeni institutiuni merita atentiunea nóstra, nu spre a le re'nviá in tíera nóstra, — caci multe dintr'ensele nici nu trebuescu reinviate, ér' pentru altele suntemu pré molesiti spre a gandi la ele, -- ci spre a vedé cu cata perseverantia unu poporu póte ajunge la ceva. Este bine, cá dupe ce amu vedutu instructiunea copiiloru, se vedemu si pe a barbatiloru; se vedemu predispuerile loru in contra lusului, a lenei, a nesciintiei; ceva din organizatiunea loru militaria, tóte calitati cari nu suntu decatu esemple practice date de betrani tineriloru, cumu se puia in lucrare si ei ceea ce au invetiatu in fineretie. Dupa ce vomu cunósce aceste, abiceiuri, barbare, crude in adeveru, daru de ne d'a forma unu poporu, vomu intielege pentru ce institutiunile Spartei, invetiate la fineretie, producu rezultate asiá de mari pana la cele mai adunci betranetie.

Trebuie s'avemu mai presusu de tóte, o

ideia, despre modulu cumu erau crescuti barbati ce dau filoru loru o asiá mirabile crescere. Caus'a mai antiu si apoi efectulu.

Licurgu voi ca compatriotii sei se aiba moravuri austere, lusu de locu. Elu ajunsé la acést'a prin marea lui moneta de feru care erá asiá de grea, in catu cea mai mica suma, nu se putea transportá de catu in cara. Precumu isgoniá lusulu, isgoniá si comerciulu, a caruia consecintia este lusulu. Intrarea strainiloru in Sparta, erá libera in óre care dile anume determinate, si acést'a de téma ca acestia se n'aduca cu sine ideie nóue. Herodate abiá cunósce doui straini caror'a se li se fia conferitu dreptulu cetatianirii in Sparta: di vinulu Tisamen si fratele seu. De asemenea, unu Spartiatu nu putea caletóri fara consimptiementulu magistratului. Cetatianulu care se asiediá in tíera straina, erá pedepsitu cu móрте. Licurgu tíinti la ace'asi scopu prin institutiunea mesei comune, méss'a la care toti spartiatii, chiaru regii, erau datori a stá de faia, suptu pedépsa de a-si perde drepturile politice. Celu arsinte putea se se indreptatiésca cu cuvintulu unui sacrificiu séu unu vinatu prelungitu, ce promitea comesianiloru unu presinte pentru ospetiu. Aceste prandiuri, numite fiditie, erau cumpetate. Fia-care aducea o portiune egale de faina de ordiu, de branza, de vinu, de smochine si cate-va monete menunte pentru dregerea bucatelor. Catre acestea, nu se putea adaoge de catu produse de a le vinatului séu o portiune din victimele sacrificate dieiloru, celu ce erá pré seracu pentru a fi pututu aduce ceva, erá scutitu. Bucatele loru favorite, erau acea supa négra de care se otierí Denis de Siracusa.

„In adeveru ii lipsesce ceva,“ dise bucata-riulu. „Ce-i lipsesce?“ — „Scaldarea d-tele in Erotas.“ Betranii si copii inca asistau la acestu prandiu; acolo se povestiá cu laude frumósele fapte; se defaimau faptele rusinóse; se exercitau la glume placute si picante.

Aceste obiceiuri intretineau intre spartiatii o uniformitate de care s'ar' mirá ori care din cei mai cutezatori utopisti ai timpurilor moderne, cari iau dreptu noutate vechiturile de acu doue mii cinci sute de ani in urma. Fiacare cetatianu putea se pedepsésca pe copii altui-a. In casu de trebuintia erá invoitu a imprumutá servii vecinului, canii de venatu, caii, suptu conditiune de a întórce lucrurile in aceea-si stare in care le-au luat, si in acel'si locu.

Lasandu la o parte resbelulu si exercitiile, prin cari se preparau la acést'a, singurele ocupatiuni ale Spartiatiloru sunt venatulu si convorbirile in locuri publice unde se deprindeau la acelu modu de vorbire scurtu si sententiosu, pe care astadi lu-numimu laconismu. Acitatu de aceste datorie catra patria, cetatianulu spartiatu, cá celu ce despretiuesce industri'a, comerciulu si tóta munc'a manuale, si nici vré se auda de filosofia, de bele arti, de literatura, cu tóte ca li se predá pucina musica si cateva versuri, elu se bucura de acea neactiune, de acelu dulce far niente care i se pare a fi apanagiulu omului liberu. Spartiatii se mandriau a aretá ca nu cunoscú sciintiele; si in genere nu scieau nici cetí, nici scie, fórte rarú a socotí. ¹⁾ Se istoresce ca unu Spartiatu fiindu in Aten'a, afla ca s'a fostu condamnatu unu cetatianu la globire pentru cauza de lenevire. Elu se mirá fórte, si cerú a vedé pe celu pedepsitu pentru ca s'a purtatu ca unu omu, dispretiundu, dicea elu, artile mecanice si muncile servili, cari daca imbogatescu, injosescu! Trebuie se recunóscemu cu tóte acestea ca acésta lene si uniformitate de viétia, nu dá spartiatiloru acelu spiritu mladiosu, ingeniosu, cutezatoriu, plinu de resurse si familiaru cu necunoscutulu, care erá partea Atenianiloru. Ei suntú superstitiosii pana la escesu si se incurca pentr'unu lucru de nimicu; asta s'a oserbatu si in resbele: unu asediú, marea, totulu in fine despre ce n'au deprindere, ii opresce in locu.

La Platea, fura nevoiti a asteptá pe Ateniani pentru a fortiá siantiurile lui Mardoniu; asediile ce au intreprinsu singuri si pe compt'a lorú, precumu alu Irei, alu Iteimei, au fostu de o lungime omerica.

Organisatiunea militaria a Spartei, a fostu obiectulu de admirare alu lumii vechie. Ómeni fórte competinti cá Tucidide, cá Senofonte, n'au cuvinte prin cari s'o laude de ajunsu. O disciplina rigurósa. O ierarchia perfecta de la capu pana la celu mai de diosu comandante; o ordinantia din cele mai severe si frumóse, o regularitate de miscare neremustrabile; aspectulu impuitoriu si teribile alu acestoru ómeni cu trasure grave si nemiscate, a acestoru lanci redicate si ascutite, a acelorú vestminte roietice ce pórtá resbelatorii, a casceloru si a scuturiloru de arame de o stralucire lugubra, a acestoru bataliuni cari inaintéza, la sunetulu flautelorú, cu unu pasu linu séu pripitu, daru pururé neresistibile, tóte aceste smulgu lui Senofonte unu entusiastu strigétu de admirare; „Ai crede ca singura republic'a Spartei a produsu adeverati resbelatori, pe candu artea militaria au remasu in fasia la cea mai mare parte din natiuni.“ Pentru a face aceste virtuti resbelice si mai neinlaturate, Licurgu oprí cu desevarsire fortificarea Spartei. Elu voí cá patri'a lui se nu aiba spre aperare alti muri decatú pepturile filoru ei.

Se pretinde insa ca pe urma singuru Licurgu se incercá a moderá spiritulu belicosu alu concetatianiloru sei; ca le prescrie a nu face resbelu in óre-cari díle de serbatóre; ca statornici pase sacre. Elu le mai lasá pentru resbelu mai multe masime fórte intielepte.

Éca unele: a nu face timpu indelungatu resbelu uneia si aceleasi natiuni, pentru a n'o deprinde se se bata bine, — a nu urmarí prea departe pe inamiculu invinsu: caci acésta este lasiu si, une-ori, periculosu. — A nu desbracă pe mortu inaintea curmarii luptei: ast'a e neintieptu.

Dupa camu vedemu: Constitutiunea lui Licurgu erá propria a face mai cu deosebire eroi si-i si facú. A serví patri'a si a murí pentru dens'a, éca cea mai mare ambitiune a spartiatulu. Victoria séu mórte! erá strigétulu lorú de resbelu, onórea, legea lorú suprema. „Cea-a ce merita a fi admiratu in Licurgu, dice Senofonte, este c'a sciutu se face a se preferí o

1) Isocrate, Panath, Pluton, primulu Hippas.

mórte frumósa inaintea unei viéti desonorate. Acestu mare legislatoriu au ingrigitu de fericirea omului bravu si au supusu pre celu lasiu la infamia. In cele-l-alte republice, candu unu omu e lasiu, lumea se multiamesce numai a-i dá numele de lasiu; si apoi elu desbate in piati'a publica cu omulu bravu; se pune lenga densulu; se lupta cu densulu. In Lacedemonea fia-cine s'ar' rosí, de a mancá cu unu lasiu s'en de a discutá cu densulu, La joculu mincii ambele campuri lu-respingu. In sal'a de dantiu si la teatru, celu din urma locu este alu seu. In strate, elu cede trotoriulu celoru mai juni decatu densulu. Fiiile sale impartiescu defaim'a sa: Ele suntu escluse deia prandiurile publice si nu potu gasí soci. I se facu mii de persecutiuni. Imbracatu in strentie, cu barb'a rasa pe diumutate elu e lovitu, fara pedépsa, de toti cei ce nu se ferescu de densulu cu gróza. Dupa tóte aceste mai trebue óre se ne miramu pentru ce la Sparta se preferá mórtea in locul unei vieti osindite la urgia si la infamia generale."

Suntemu in dreptu a crede ca pentru interesulu ce pórtá in sine aceste note, cetitorulu ne va gratiá diversiunea ce am facutu, persistandu mai multu asupra institutiuniloru Spartane. In adeveru, noi gasimu ca intre creșterea copiiloru si viéti'a publica a barbatiloru virili, erá la Spartani unu maritisiu nedisolubile, o continuitate ce incepe dela verst'a de siepte ani si se incheia numai la mormentu. A vorbí despre un'a si a facea despre al'a, ar' fi fostu a incepe fara a sfirsi. In articlu viitoriu ne vomu ocupá despre institutiunile de inventiatura ale Atenii.

I. M.

(„Romanulu“).

Statutele reuniunei Dameloru romane din Lugosiu.

Luandu in consideratiune din proportiunea intielegintiei romane, cu privire la nuamerulu poporatiunei, facia cu celelalte nationalitati sorore conlocuitoarie din scumpa patri'a nóstra comuna; si cunoșcandu ca scaderea acést'a fórté semtita n'ar' provení din lips'a tineriloru abili, si plecati catra cultur'a si desvoltarea in sciintiele mai inalte; ci numai din defectulu medilóceloru, din care spre daun'a cea mai mare a dulcei nóstre natiuni se ingrópa talentele cele mai escelente, si mai minunate; in fine sciindu fórté bine si aceea: ca cu catu mai multi barbati invetiati va avé natiunea, cu

atata mai nainte vomu ajenge scopulu comenu; adeca: fericirea si prosperitatea multu dorita, — deci ne amu cointelesu si unitu intru o societate cu tendintia chiara, de a ajutá si sprigini dupa pulintia tinerimea studinte romana lipsita de medilóce, pentru ce amu constituitu statutele urmatóre:

§. 1. Societatea acést'a va portá numele: „Reuniunea dameloru romane din Lugosiu, pentru spriginirea studintiloru romani mai seraci.“

§. 2. Reuniunea si -va alege din medilóculu seu o protectorésa.

§. 3. Acele dame cari in spriginirea intreprinderi acestei filantropice voru ajutá prin contribuiuri mai insemnate, se voru onorá cá patróné ale reuniunei.

§. 4. Tóte acele dame romane, care se voru oblegá mai pucinu pe trei ani a contribuí la scopulu reuniunei, se voru privi de membrele reuniunei; — tóte celelalte inse, care prin contribuire ocașionala voru ajutá intreprinderea acést'a, se voru considerá de »binefacátórele reuniunei.“

§. 5. Ajutorulu in favórea tinerimei studinte se va dá din partea membriloru totu-deun'a cu a patrú parte din sum'a anualá la totu triluniulu, éra dela binefacátórie se va culege in bani gata dupa contribuirea ocașionala.

§. 6. Fondulu reuniunei se va sporí prin ori ce medilóce iertate, d. e. prin productiuni teatrale, prin arangeare de baluri si concerte.

§. 7. Pentru administrarea negótieloru reuniunei se voru alege prin majoritatea voturiloru din medilóculu membriloru: un'a presiedinta, un'a vice-presiedinta, un'a casiera si dóue secretarese, cari voru purtá insarcinarile sale fora plata in favórea tinerimei studinte.

§. 8. Diregátóresele reuniunei voru direge negótiile reuniunei dupa datorintiele sale, voru primí pre lenga cuietantia ajutóriele date, le voru trece in protocolu si cele menite le voru estradá éra pe lenga cuietantia.

§. 9. Reuniunea va tiené in totu anulu patru adunari de rendu, la totu triluniulu un'a, in cari adunari se voru impartí si ajutórele studintiloru bine meritati.

§. 10. Reuniunea cu finea fiacarui anu va dá in publicu socotéla cu de amenuntulu in foile natiunale.

§. 11. Tóte dispușetiunile se voru face, si decisiunile se voru aduce in adunari reuniunei totu de un'a cu majoritatea voturiloru, a membriloru presinte,

si numai o majoritate absoluta a tuturor membrilor reuniunii va fi competente a face o stramutare in statutele de facia.

§ 12. Statutele aceste primite cu unanimitate din partea membrilor reuniunii si eventualele ei stramutari numai dupa ce voru fi aplacitate din partea inaltului guvern voru ave valóre si voru intrá in activitate.

Lugosiu in ²²/₁₀. Iunie 1862.

Ordinatiuni.

Nr. Cons. 657. 1862.

Prea cinstitoru parinti protopopi, si cinstitoru administratori protopesi!

De o vréme incóce se publicara in diurnalele nóstre nationale mai multi articuli despre necesitatea unoru scóle asia numite nationale, la a caroru inte-meiere si sustienere se contribue mai multe comune romane fara deosebire de religia, si de motivu principalu se aduce acea impregiurare, ca in modulu acesta s'aru puté innaintá mai multu cultur'a nationale, cá prin scóle religionarie, de vreme ce comunele romane de ambele confesiuni, luanduse de ósebi un'a cate un'a suntu serace, si nu potu ave midilóce banele pentru infiintierea si sustienerea scóleloru, unde coplii lor aru puté capatá crescere mai covarsita, s. a.

Articuli acestia diurnalistici au indemnatu pre mai multi din cleru si inteligintii nostrii, cá se céra parerea mea in privinti'a acésta; caci se intereséza a scéi parerea mea in privinti'a acelei scóle centrale, ce se proiectá din partea inteligintiei din comitatele Dobocci si Hinedórei.

Eu, pe catu din privirea acestoru rugari din partea mai multoru din cleru si inteligintii nostrii, nationali, spre atata si din privirea momentositatii lucrului, caci atinge cultur'a nationale, m'ama hotaritu a me enuntiá in privinti'a acést'a catra toti fii si membrii bisericeii nóstre din Ardealu, luandumi de punctu de manecare legalitatea, cá baz'a cea unica sigura, sub alu carei scutu se póte innaintá cresterea si cultivarea moralo-religiósa si nationale a tineretului nostru.

Ni este tuturor cunoscutu, ca dupa ce dela a. 1700, pana la 1783, ce oprise se din partea politica reintregirea scaunului nostru archiepiscopalu, care se veduise in urm'a unoru fatalitati mari si remasese ne reintregitu din cause, ce suntu in deobscé cunoscute, si dupa ce Gubernulu a cunoscutu, ca reintregirea postului arhierescu nu numai ar fi in interesulu bisericeii nóstre, ci si in interesulu seu propriu, — la a. 1783, s'a restauratu acelu scaunu archiepiscopalu din partea stapanirei politice prin denumirea unui episcopu, si atunci numai decatu ierarhia nóstra cea reinviata siau indreptatu ingrigirea sa catra tréb'a scolare, si spre mai sigura innaintare a intereselor scolare au denumitu unu directoriu nationalu de scólele nóstre cu aprobarea prea innalta maiestatica. Si de atunci adeca dela a. 1783, pana la a. 1850, amu avutu nepreruptu lenga Episcopi'a nóstra unu directoriu nationalu de scólele nóstre in Marele principatu alu Ardélului, carele léfa sa o tragea din fondulu nostru sidocsialu.

La anulu 1850, tienenduse soboru eparchialu, si tractanduse tréb'a scolare, soborulu a organisatu in §-fulu 17. cu privire la impregiurarile timpului, directi'a scolare asfeliu, cá fiecare protopopu se fia inspectoriu scolaru in tractulu seu, ceea ce si ministeriu de invetiamentu din Vien'a au aprobatu, éru inspecti'a suprema a scóleloru, si a ori caroru alte institute din eparchi'a nóstra au remasu lenga episcopu, cá mai marele si reprezentantele legiutu alu bisericeii nóstre autonome, va se dica: independinte de ori ce influintia straina. Postulu ministeriu c r. se nevoiá a stremtorá dreptulu episcopescu de suprem'a inspectiune scolare, precum archivulu eparchialu dovedesce, dar fara efectu, caci mai preurma au recunoscutu, ca episcopului nostru in tocmai i se cuvine suprem'a inspectiune asupra tuturor scóleloru si instituteloru literarie din eparchie, cá si episcopiloru catolici.

Totu acelasi soboru, precum arata §-12 din afacerile sale au asternutu la Maiestatea sa rugarea preaumilita pentru denumirea unui consiliariu de scóla la gremiulu guvernului tieiei, carele se innaintese tréb'a nóstra scolare si se fia referinte la guvernulu in trebile bisericeii nóstre; in urm'a acestei rugari amu castigatu unu consiliariu de scóle de religi'a nóstra, cá si celelalte religii autonome, carele pana la a. 1861 au fostu in activitate; cum va fi spre viitoriu, dupa ce guvernulu constitutionalu patrioticu s'a restauratu,

se va vedé curendu, caci tréb'a au ajunsu la Maiestatea sa spre finala decisiune. Noi inca dorimu, ca Consiliariulu de scóle catu mai curendu se tréca din disponibilitate in activitate.

Acelasi soboru m'au postitu cu graiu viu, cá se midilcescu parintelui protopopu Moisi Fulea, carele pentru betranetie nu mai póte duce servitiulu de directoriu nationalu, o pensie, ceea ce amu si facutu, si pensi'a de 210 fi. v. a. i se dá pe anu din fondulu sidoncsialu.

Din cele pana aci espuse se vede lamuritu, ca tréb'a scolare in biseric'a nóstra din Ardealu are organismulu seu legiutu, si partile constitutive ale acestui organismu scolaru sunt: I. Inspecti'a suprema scolare, ce este langa episcopulu; II. Inspectiile tractuale, ce suntu langa protopopii respectivi; si III. Inspecti'a locale scolare, ce este séu langa parochu seu langa nnu membru cualificatu. Acestu organismu scolaru este urmarea firésca a organismulu bisericei nóstre autonome. Si candu dicemu: ca biseric'a nóstra este precunoscuta de statu de independinte, atunci se intielege de sine, ca si partile organice ale bisericei nóstre autonome, precum suntu protopopiatele, si parochiile, au autonomi'a si drepturile loru, care le exercíteza sub supravegierea episcopului in treburi bisericesci si scolare; de aceea o parochia vecina n'are dreptu a conturbá autonomi'a altei parochii invecinate, precum si protopopiatulu vecinu n'are dreptu a se mestecá in treburile protopopiatului invecinat, caci partile constitutive ale unei eparchii suntu pentru sine autonome, si exercíteza dreptulu loru parochialu, si protopopialu in forma reprezentativa prin sobóre parochiale si protopopiale, si afacerile loru le asternu episcopulu spre censurare si aprobare pentru sustinerea legaturei organici si uniforme, prin urmare ori ce lucrare unilaterale si volnica in lucruri tiitóre de dreptulu publicu internu alu protopopiatului si parochiei, ce aru comite protopopulu, parochulu, séu ori care christianu unilateralu fara soboru, este ilegale, si invalida.

Standu asia dara tréb'a scolare a bisericei nóstre autonome din Ardealu in tocmai asfelin de regulata, si organisata cá si trebile scolare ale altoru religi autonome din tíera, urméza préfiresce, ca tréba nóstra scolare are organismulu séu legalu, si ca tocmai in acést'a impregiurare este si legalitatea trebei nóstre scolare, va se dica, modulu legalu de inaintarea culturai populare, si asia totu, ce nu este effluesu naturalu de aci, este anomalie, ilegaltate cu atatu mai

multu, caci legea dietale din a. 1791, in Art. 60-lea dupa ce au hotaritu, ca religia nóstra se intaresce in liberulu séu exercitiu, renduesce apoi si despre tréb'a scolare: ca Drepturile Maiestatii Sale c. r. au a remanea in intrigine in privinti'a trebiloru clerului, bisericeii, fondeloru, si ale crescerei tinerimei. Prin urmare scimbarea esentiale in organismulu trebei nóstre scolare nu se póte face fara aprobarea maiestatica; inca nici Guvernulu nu póte octroá nimicu in tréb'a scóleloru nóstre, precum adevéréza hotarírea regésca din 13. Septemb. 1861 Nr. 2810, ce ni s'au impartasitu dela innaltulu Gubernu alu tiarei sau 25. Sept 1861 Nr. 7750 si carea o comunicamu mai diosu in totu cuprinsulu ei.

Aceste, cate amu espusu pana aci, se tienu de dreptulu publicu internu, ce se cuvine unei biserici autonome in treburi scolare.

Acumu se vedemu, cumu stá cu dreptulu publicu esternu, ce biseric'a nóstra ilu are in tréb'a scolare? acestu dreptu privesce la referintiele oficióse, ce suntu intre biseric'a nóstra autonoma si statu in privinti'a trebei scolare, va se dica, dreptulu publicu esternu arata mesur'a influintiei statului in trebile nóstre scolare. Punctulu celu cardinalu alu acestui dreptu publicu esternu pentru o biseric'a autonoma este, cá statulu numai atata influintia se-si iee in tréb'a scolare, cá autonomi'a, va se dica, independinti'a bisericeii se nu se véteme, si se nu se stramtoreze, séu cu alte cuvinte, ca biseric'a autonoma se remana in exercitiu liberu alu dreptului seu internu cu privire la tóte partile ei constitutive, de care se tiene negresitu si tréb'a scolare. Statulu in patri'a nóstra exercíteza influinti'a sa in treburi scolare I. prin pertractari oficióse cu iurisdictionele bisericesci, ca inspectoratele supreme scolare ale deósebiteloru religii recepte; II. prin inspectionarca scóieloru, cá acolo nimicu se nu se predec, ce aru putea fi pentru statu pernitosu, si daunosu. Statulu nostru nu se lasa mai d'parte in treburi scolare, caci scie, ca lasanduse la initiative in privintia trebei scolare, aru produce pucina multiamire, dar cu atata mai mare nemultiamire si zelotipia din partea religieloru recepte si autonome.

Candu asia dara statulu intrunu modu, prin care nu se stramtorese dreptulu publicu internu alu unei biserici autonome, exercíteza influinti'a sa in treburi scolare, atunci urméza préfiresce, ca unu amploiatu politicu nu póte merge in treburi scolare mai departé

de Statu, si asia totu, ce are, si ce pôte face, este, 1, a inspectiã, cã in scõle se nu se predea nimicu in contra pazei si ordinii publice; 2, a sfatui pre parinti, si ai sili in casuri necesari, cã fiii si ficele lor se cerceteze scõla dela 7—14 ani ai verstei lor; 3, a dã invetiatorului asistintia pentru scõterea lefei; 4 a starui, cã zidirea scolara se se tiene in starea buna, si unde face debuintia, a se cladi nõua. Si asia am-ploiatulu politicu n'are voie a estinde mai multu si mai departe afacerile sale in privintia scõleloru, caci numai decatu parascesce terenulu legalu alu oficiulu seu, si trece in sfer'a activitatii juridictiunii legale de scõla, vãtama dreptulu publiculu internu alu acelei biserici autonome, cu ai carei preoti si christiani va se se consulte despre organisarea vreunei scõle particulare, ce nu se potrivcesce cu organismulu legalu scolaru alu bisericii autonome, si asiã unu am-ploiatu politicu, ca oficialu esecutivu, numai aceea pôte se face, ce i se demanda spre esecutare in sfer'a publico-politica.

Aceia, carii vreau scõle nationale fara caracteru confesionalu, aducu inainte spre apararea nasuelorulu lor si Asociatiunea transilvana pentru cultur'a limbei si a poporulu romanu, cã in anulu trecutu s'a infiintiatu de catra nationalii nostrii fara deosebire de religii, si inca argumenteaza asia: deca unu episcopu ortodocsu pôte se fia presedintele acestei asociatiuni, de ce n'ar' putea sustã o scõla nationale sub suprainspectia unui episcopu greco-catolicu ?

Cã se nu remanu datoriu acestorulu nationalisti cu respunsulu, voiu cercã a aratã, ca toti aceia, carii asfeliu gandescu, se afla in idee confusa. Din cele mai susu aratate s'a vediutu, ca treb'a scolara in patri'a nõstra este organisata dupa religii, si se tiene de dreptulu religiiloru autonome, prin urmare fiecare comuna bisericesca are a se tiené de positi'a sa legala, de scõla sa confesionala, si a se ingrigi pentru ea, si nu se pôte asociã cu nici o comuna de alta religia in privintia scõlare din punctu de vedere alu nationalitatii, pentru ca acẽsta opreste organismulu fiacarei biserici autonome; insa din contra fiindu toti romanii fara deosebire de religie lor in privintia nationalitatii si a limbei unu poporu si unu trupu politicu, va se dica: elemente homogene, s in privintia aceasta au unulu si acelasi interesu, ce faciã cu religie, de care se tienu, se afla altmintrelea, au infiintiatu pe baz'a legiloru de reuniune Asociatiunea transilvana hotarandu, ca scopulu Asociatiunii este inain-

tarea literaturii romane si a culturii poporulu romanu in deosebite ramuri prin studiu, prin elaborarea si edarea de opuri, prin premii si stipendii pentru diferitele specialitati de sciintia si arti — §. 2. din statut. Asoc. — De aci se vede, ca Asociatiunea transilvana pentru literatur'a romana si cultur'a poporulu romanu s'a formatu pe baz'a legale fara vetezarea autonomiei unei seu altei religii, de care se tienu romanii, va se dica: urditorii acelei Asociatiuni nu s'a lasatu in trebãu bisericesca seu scolare, sciindu ca legile de reuniuni oprescu acẽsta, ceea ce se vede din §-fulu alu 3. din statute, care asia suna: „in adunantiele acestei Asociatiuni suntu oprite ori ce debateri asupra obiectorulu religiose si politice, in catu acestea privescu la presentu.“ Astfeliu de Asociatiune legale si amesurata legiloru de reuniune au facutu si nati'a ungresca la Pesta sub nume de „Asociatiune literaria ungresca.“ Asia dara fiindu noi romanii toti ca atare elemente homogene, si avendu unu interesu nationalu amu infiintiatu Asociatiunea nõstra, si m'amu in scrisu si eu cã membru fundatoriu alu ei. Candu in anulu trecutu in lun'a lui Octombrie 23-lea cal. vechiu seu constituitu Asociatiunea cu aprobarea maiestatica, si in adunarea cea d'antãiu generale din 24. Octombrie 1861, m'au alesu pre mize cu pluraritatea voturilor, credu tare, ca adunarea aceea generala n'a fostu povetiuita la alegerea mea de presedinte de acelu cugetu, caci suntu ortodocsu, ci a pornitu din celu a-deveratu punctu intieleptu si tentiontoriu la prosperarea scopulu ei. Ne iertandumi modestia a vorbi despre acesta impregiurare mai multu, mai dicu inca atata spre orientare, ca spre formarea unei Asociatiuni scolare se ceru intocma, ca si la formarea ori caroru Asociatiuni, elemente homogene. In patri'a nõstra si dupa legi si dupa pracs'a legale, elementele homogene pentru formarea unei Asociatiuni scolare suntu Christianii de una si aceeasi religia si nationalitate, si nu se numescu cu numire profana „Asociatiune,“ ci cu numire diplomatica „biserica autonoma,“ si aceste corporatiuni legale confesionalu-scolare santu dupa firea lor seu efluculu dreptulu parochialu, seu alu dreptulu protopresbiterialu, seu in sfarsitu suntu efluculu dreptulu eparchialu seu si metropolitanu, precumu adeca scõla este fundata prin Cristianii unei parochii, s'au ai unui protopopiatu, sau ai unei eparchii, sau si prin toti Cristianii unei mitropolii. De unde urmẽza, ca in patri'a nõstra nu se pôte formã nici o asociatiune scolare legale, si a se dã sub inspectiunea asociatiunii

nóstre transilvane, ci scótele se forméza dupa dreptulu parochialu, protopopescu, eparchialu si metropolitanu, ce corespundu autonomiei organice a bisericei respective, si acesta autonomie n'are voe a o vatemá nime.

Standu astfelu legalitatea trebiloru scolare, spre-rezu, ca si aceia voru imbraçisiá terenulu legalu alu trebiloru scolare, carii pan' acuiou au fostu de parere contraria si voru parasí terenulu problematicu si alunecosu alu experimenteloru, si ca nu voru luá inde-siertu numele Asociatiunei nóstre transilvane, caci potu incredintiá pre fiacare romanu, ca noi n'amú avea astadi Asociatiunea transilvana pentru literatur'a romana, si cultur'a poporului romanu, de nu m'asi fi feritu de experimente la infiintiarea ei, nici aru fi Asociatiunea nóstra astadi idolulu nostru si admiratiunea straimiloru, de nu o asi feré de experimente. De aceea se pazimu Asociatiunea nóstra cá lumin'a ochiloru, si se nu facemu cu si prin ea experimente, caci experimentele n'au caracteru statornicu, ci cérea a ajunge la scopu prin promisiuni nalucitóre.

Din acesta a mea deslusire temeinicá póte intie-lege veri cine parerea mea in privintiá nasueleloru pentru formarca unoru scóte natiunale fara caracteru confesionalu, ca adeca eu nu numai nu aprobezu acele nasueli, ci inca silitu suntu ale declará de ilegale si anormale; ba inca imi vine a dice: ca tuturoru acelorú, carii au inceputu cu acele nasueli ilegale si anormale, nu le place de autonomi'a bisericei nóstre, si cauta modu, cumu se conturbe organismulu ei celu bazatu pe principiile cele corecte ale Christianismulu primitivu si genuinu.

Deci prin acesta ve poftescu pre preacinstiile vóstre, ca se impartasiti preotimei si iteligintei nóstre cate unu esemplariu din acesta chartie archiereasca, ca noi toti se sustienemu nevétematu clenodiulu nostru celu mai scumpu bisericescu si scolaru, adeca independinti'a nóstra in afaceri bisericesti si scolare pe baz'a dreptulu publicu internu si esternu, ce'lu are santa Maica nóstra biserica din Ardealu, si din mitropolia nóstra vechia ardeleana, caci astfelu purtandune vomu procurá autonomie inca si acelorú parti constitutive, care dupa dreptulu canonicu si istoricu se tienu de mitropoli'a nóstra vechia ardeleana, inca din caus'a unoru mesuri politice se afla inca si astadi in stare anomala, precumu suntu eparchiele ortodoxe romane din Ungari'a si Banatu. Cu binecuventare archierésca fiindu

Alu pré cinstieloru vóstre de tofu binele voitoriu episcopu

(L. S.) Andreiu baronu de Siaguna, m. p.

Sibiu, 26. Augustu 1862.

Acésta este ordinatiunea regésca, despre carea se amintesce in acestu circulariu:

Cuprinsulu gratiósei ordinatiuni regesti, ce subt 13. Sept. a. c. Nr. 2810. au sositu la acestu gubernu, este urmatoriu:

In declaratiunea episcopulu ardeleanu greco-neuniu Andreiu baronu de Siaguna, data in 1. Augustu a. c. sub N. 635. si prin gubernulu regescu in 19. Augustu a. c. Nr. 5784 incóce asternuta, — pré-bine fiindu desfasiuratu aceea: ca o dispositiune guberniale. carea unilateralu, si cu eschiderea influintiei inspectiunei supreme bisericesti, intreprinde regularea scóteloru populare, sterneste in ordinariatulu episcopescu greco-neunitu temeri temeinicé pentru autonomia sa bisericésca: mai incolo ca in urmatórele cuvinte a adresei, ce sau asternutu prea inaltulu locu de catra staturile si ordinile transilvane in 12. Septemb. 1842: „pariie nascute din urmarile cele mai ingrate ale intolerantiei religióse devenira la locul celu mai inaltu — *querelas ex ingratissimis intolerantie religiosae sequentiis enatas ad Altissimum Locum pervenisse,*” „precumu si in urmatórele cuvinte:” „cu devotiunea omagiale ne incumetamu a suplica Maiestatii vóstre sacratisime: cá se Te induri a lamadú aceste gravamine, a ridica feliuritele midilóce ale siluirei, carora greco-neunitii prédesu se espunu, si acelorasi se Te induri prea gratiosu a concede intrebuintiarea tuturoru libertatiloru, de care se bucura Crestinii si preoti de alta religia, — se afla acesta temere pentru autonomia bisericésca manifestata prin incasi tiara; si mai preurima, ca prin patenta ces. reg. din 1-lea Sept. 1859 a Maiestatii Sale c. r. apostolice gratiosu s'a intaritu organizatiunea interna a bisericei de confesiunea augsburgica, ce privesce la instructiunea publica, si publice ei relatiuni catra statu: din tóte aceste cause, si pe basa dreptatii, ordinatiunea circularé a fostulu Ministeriu de invetiamentu publicu din 23. Febr. 1859, Nr. ¹⁴⁴¹/₁₆₆₆₅ 1858 prin carea se dispune regularea scóteloru populare greco-neunite cu delaturarea iurisdictionei bisericesti, — ne fiindu aplicabile façia cu obiectiunile aduse in midilocu din partea susmemoratei declaratiuni episcopesci, se rescrie guvernulu regescu: ca propunerea aceea a aceluasi se incuviintiéza si din partea pré inaltulu locu, ca adeca dispositiunile susmentionate ale fostulu Ministeriu de instructiune, scimanduse relatiunile patriei se incete, si dupa principiulu autonomiei bisericesti se se încréza ordinatulu

episcopescu, ca elu instructiunile scolare dupa judecata sa propria, si atunci, candu va afla de lipsa, se le cetesca, si se le asterna spre dispozitiunea mai inalta."

Clusiu, 25. Sept. 1861. Nr. 7750. 1861.

Literatura.

In dilele aceste primiramu dela Bucuresti urmatoarea insciintiare literaria, la care tragemu atentiunea cititorilor nostri:

Elemente de istoria naturale uvrageu clasicu de **D. A. Nanescu**, profesoru de Zoologia si Anatomia comparate la scol'a de medicina din Bucuresti.

Dorint'a d'a vedé latita si la noi cultura sciintieloru naturale m'a indemnata a lucra, inca de candu me aflamu in Paris, unu uvrageu completu si clasicu de istoria naturale pentru trebuint'a eleviloru si a publicului amatoru de sciintie, conformu cu programulu universitatii franceze, si dup'o noua metoda care inlesnesce premultu studiulu acestoru sciintie frumoase si folositoare; unu mare numeru de figuri explicative si note voru intercala in textu.

Uvrageulu se va compune de 4 volume mari in 8-o din care doue, adica: 1-ii si alu 2-lea voru tracta Zoologia, alu 3-lea Botanica si alu 4-lea Geologia cu notiuni generale de Mineralogia si de Paleontologia.

Primulu volume va cuprinde Anatomia si Fisiologia comparate, adica: structura intima a organeloru si modificarile loru in tota seria animale, incependu dela animalele microscopice mergendu gradatu pana la omu corón'a creatiunii; se va demonstra adica, in ce se asemena si in ce difera unu organu, unu aparat, unu sistemu fisiologicu in diferitele clase si ordine de animale, cum lucreza in starea loru normale tote aceste organe, aparate si sisteme, si cum din admirabil'a loru armonia resulta astu misteriu neintielesu, vietia, care se manifesta printr'itatea fenomene fisiologice. Totu intr'acestu volume se voru demonstra legile nestramutate ale naturei, tendint'a ei in perfectiunarea fiintieloru, si n fine se va espune metoda experimentale adoptata in sciintiele de observatiune.

Alu 2-lea volume va tracta despre Anthropologia, adica: despre istoria raselor umane, despre Zoologia descriptiva: unde vomu vorbi despre admirabilulu instinctu alu conservatiunii individulu si a speciei, de morsurile variate, si felulu vietirei animaleloru celoru mai importante, si apoi vomu desvolta clasificatia zoologica, aratandu totu deodata la fine si legile ce au presidatu la distributiunea animaleloru pe suprafacia globulu.

(Va urma.)

Insciintiare de concursu.

De schidinduse locuri vacante pentru postulu invatiatoresce in Comunele vomatoare: Siomcuta mare, Fin-

teusiu mare, Sesariu, Remetea, Covasiu, Carunariu, Boju mare, Buteasa, Siasa, Capolnocu manastiuru, Cernesci, Tauresci, Miresiu mare, Iaderea, Gaura, Babeni, Cozla, Varaliu, cu solutiunea anuala de 200 fi. v. a. — si pe scriptoricum la tota comuna cate 15 fi. v. a. —

Era in Comunele urmatoare: Posta, H. Lapusiu, Coltirea, Cioltu, Secalesieni, S. Capolnocu, Coruja, Prizlopu, Romanesci, Vima mica, Secatura, Preluca, Fenatia, Ciocotisiu, Berintia, Capnicu Baia, Valeni, Pribilesci, Hassufaleu, Fersigu, Curtuiusiu mare, Ciocmani, Letca, Finteusielu, cu lefa anuala de 150 fi. v. a. si pe scriptoricum la tota Comuna cate 15 fi. v. a.

Pentru acea concurrentii carii aru voi a ocupa dintre posturile mai susu numite au cu testimoniulu despre absolvarea gimnasiulu micu, seu despre absolvarea preparandiei pona in 1. Octobrie a. c. asiu da suplic'a la V. Capitaneulu Primariu, ca in terminulu acestu numitu se voru alege invetiatorii prin Comitetul redicatu spre organisarea scol'eloru, si prin antisticii Comuneloru.

Siomcuta mare in 31. Augustu 1862.

Iosifu Popu,

v. cap. prim.

Concursu.

Ce se deschide pentru ocuparea postulu de invetiatoriu la scol'a populara seu comunala a bisericii din Lipoveni in Belgradu. Cu acestu postu e legatu. 1. Unu salariu anuala de 200 fi. v. a. ce se voru da in rate lunare decursive, si in casu de a fi invetiatoriu si cantaretiu bunu 260 fi. v. a. din casa st. bisericii. 2. Cortelu naturalu constatoriu din o casutia si o cuina. 3. Gradina mare si buna de legumi cam 800 ° □. 4. doue pamente de seminat cucurusu. 5. doi seu 4 stengeni de lemne—dupa cumu voru capeta dela Orasiu si dascalii altoru confesiuni, adusi a casa.

Se cere ca invetiatoriu se produca testimonii cumca: 1. a mai fostu celu puçinu 3 ani unulu dupa altulu invetiatoriu in vre o comuna si ca propunerile lui au avutu succesu bunu, seu ca 2. a absolvitu cursulu pedagogicu, seu gimnasiale cu clase, si purtari morale bune.

Testimoniale si alte chartii documentarie se le tramita respectivii celu multu pana la 1. Octobrie a. c. la curaturatul bisericii din Lipoveni in Belgradu.

Datu in acel'asi locu 1. Octobrie 1862.

Acsentie Severu,

curatoru primariu.